

İbrahimova Nəzrin Ramiz qızı,

Bakı Dövlət Universitetinin “Mülki və təsərrüfat hüququ” ixtisaslaşması üzrə II kurs magistrantı

E-mail: nezrin.02012002@gmail.com

UOT 349.2

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.043.2026.603>

YAŞI 18-DƏN AZ OLAN İŞÇİLƏRİN İŞ VƏ İSTİRAHƏT REJİMİ, ƏMƏYİN MÜHAFİZƏSİ QAYDALARININ TƏŞKİLİ

Açar sözlər: əməyin mühafizəsi, iş və istirahət rejimi, əmək qanunvericiliyi, gənclərin hüquqları, yetkinlik yaşına çatmayanlar.

Ключевые слова: охрана труда, режим труда и отдыха, трудовое законодательство, права молодёжи, несовершеннолетние.

Keywords: labor protection, work and rest regime, labor legislation, youth rights, minors.

Giriş

Yaşı 18-dən az olan işçilərin əmək fəaliyyəti xüsusi diqqət və qayğı tələb edən sahədir. Bu yaş qrupu gənclər həm fiziki, həm də psixoloji baxımdan hələ tam inkişaf mərhələsində olduqlarından onların iş şəraiti, iş saatları və istirahət rejimi ciddi şəkildə tənzimlənir. Əmək qanunvericiliyi və beynəlxalq standartlar gənc işçilərin ağır, zərərli və təhlükəli işlərdə işləməsinə qadağan edir, həmçinin onların təhsil hüquqlarının qorunmasını təmin edir. Bu baxımdan, iş və istirahət rejiminin düzgün təşkili, əməyin mühafizəsi qaydalarına riayət edilməsi onların sağlam böyüməsinə, fiziki və intellektual inkişafına müsbət təsir göstərir. Məqalənin məqsədi gənc işçilərin iş şəraitinin təşkili prinsiplərini araşdırmaq və əməyin mühafizəsi sahəsində mövcud problemləri müəyyənləşdirməkdir.

Əsas hissə

Azərbaycan Respublikasında azyaşlıların əməyə cəlb olunması xüsusi qanunvericilik normaları ilə tənzimlənir. Dövlət siyasətinin əsas məqsədi gənclərin sağlam və hərtərəfli inkişafını təmin etmək, onların keyfiyyətli təhsil alma hüququnu qorumaq və əməyinin istismarının qarşısını almaqdır. Bu baxımdan, uşaqların və yeniyetmələrin işləməsi yalnız müəyyən yaş həddi və təhlükəsiz şərait daxilində mümkündür. Gənclərin işə qəbulunda onların fiziki və mənəvi imkanları nəzərə alınmalıdır. Onlara yalnız sadə və yüngül işlərin tapşırılması məqsədəuyğundur. Uşaqların ağır, zərərli və təhlükəli istehsalat sahələrində işləməsi, həmçinin uzunmüddətli fiziki yüklənmə tələb edən fəaliyyətlərdə iştirak etməsi qadağandır. Bu qaydalar həm onların sağlamlığını qoruyur, həm də psixoloji inkişafına mənfi təsirlərin qarşısını alır. Azyaşlıların iş vaxtı böyükklərlə müqayisədə qısaldılmış olur. Onların təhsil aldıkları halda dərs cədvəlinə uyğun, rahat iş qrafiki müəyyən edilməlidir. Bu, uşaqların həm oxumasına, həm də sadə əmək bacarıqlarını inkişaf etdirməsinə şərait yaradır. Gecə növbələri, əlavə iş saatları və istirahət günlərində işləmək onlara tətbiq edilmir.

Hər bir işəgötürən, yaşı 18-dən az olan şəxsi işə qəbul etməzdən əvvəl onun sağlamlıq vəziyyəti barədə tibbi arayış almalı və mütəmadi ola-

raq tibbi müayinələr təşkil etməlidir. Bu, gənc işçilərin sağlamlığının qorunması və təhlükəsiz əmək şəraitinin təmin olunması üçün vacibdir. İş yerlərində əmək təhlükəsizliyi qaydalarının izahı, ilkin təlimlər və texniki göstərişlər onların əmək mühafizəsinin əsas tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, dövlət orqanları – xüsusilə Əmək Müfəttişliyi Xidməti – azyaşlıların əməyinin təşkili ilə bağlı nəzarəti həyata keçirir. Bu nəzarət mexanizmləri cəmiyyətin sosial ədalət prinsiplərini qorumaqla yanaşı, uşaq əməyinin istismarına qarşı effektiv müdafiə vasitəsi rolunu oynayır. Azyaşlıların əməyə cəlb olunması həm sosial, həm də pedaqoji baxımdan diqqətlə tənzimlənməlidir. Əmək fəaliyyətinə cəlb edilən gənclər üçün bu proses, ilk növbədə, onların peşə yönümünü və məsuliyyət hissini formalaşdırmalıdır. Dövlətin və cəmiyyətin əsas vəzifəsi gənclərin təhsil və sağlamlıq hüquqlarını qorumaqla onların gələcəkdə rəqabətqabiliyyətli, yüksək ixtisaslı və bilikli kadr kimi formalaşmasına dəstək göstərməkdir. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin əməyinin təşkili Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi ilə xüsusi qaydada tənzimlənir. Qanunvericiliyə əsasən, 15 yaşına çatmış şəxslərlə əmək müqaviləsinin bağlanmasına yol verilir, lakin bu zaman onların fiziki, mənəvi və psixoloji inkişaf səviyyəsi mütləq nəzərə alınmalıdır. Bundan əlavə, həmin Məcəllənin 46-cı maddəsinin 4-cü hissəsinə uyğun olaraq, on beş yaşına çatmış şəxslərlə əmək müqaviləsi yalnız valideynlərindən birinin və ya qəyyumun (himayəçinin) yazılı razılığı ilə bağlana bilər. Bu tələblər uşaqların təhsil hüququnun qorunmasına, sağlam inkişafının təmin edilməsinə və onların əməyinin istismarının qarşısının alınmasına xidmət edir [4].

Yaşı 18-dən az olan işçilərin gündəlik və həftəlik iş saatları məhdudlaşdırılıb. Belə ki, 15–16 yaşlı işçilər üçün gündə 4 saatdan, 16–18 yaşlılar üçün isə gündə 7 saatdan artıq işləmək qadağandır. Həmçinin onlar üçün əlavə iş, gecə

növbəsi və istirahət günlərində işə cəlb edilmə halları qanunla yolverilməz sayılır. Bu məhdudiyyətlər onların sağlamlığını qorumağa yönəlib [2]. Yetkinlik yaşına çatmayan işçilər yalnız onların fiziki imkanlarına uyğun, təhlükəsiz şəraitdə işlərə cəlb edilə bilər. Zərərli və ağır əmək şəraiti olan sahələrdə onların işləməsi qəti şəkildə qadağandır. İşəgötürənlər tərəfindən xüsusi təlimlər, texniki təhlükəsizlik təlimatları və ilkin tibbi müayinələr təmin olunmalıdır [1]. Yaşı 18-dən az olan işçilər işə qəbul edilərkən və mütəmadi olaraq tibbi müayinədən keçməlidirlər. Bu, onların fiziki cəhətdən əmək fəaliyyətinə yararlılığını müəyyənləşdirmək və sağlamlıq risklərini önləmək üçün zəruridir. Tibbi nəzarət həm də əməyin mühafizəsi tədbirlərinin effektivliyini artırır [4].

Gənclərin təhsil alması əsas hüquqlardan biridir. Buna görə də, onların işə cəlb edilməsi tədris prosesinə mane olmamalıdır. Əmək qanunvericiliyi təhsil müəssisəsində oxuyan şagird və tələbələrə qısaltılmış iş vaxtı və elastik iş qrafiki təmin etməyi tələb edir [2]. İşəgötürənlər azyaşlı işçilərlə bağlı bütün əmək və təhlükəsizlik qaydalarına əməl etməyə borcudurlar. Əmək müfəttişliyi orqanları tərəfindən aparılan yoxlamalar, həmçinin əmək müqavilələrinin elektron qeydiyyatı bu qaydalara nəzarəti təmin edir. Qaydaların pozulması hallarında inzibati və cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulur [5].

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə görə, 15 yaşdan yuxarı şəxslər müəyyən şərtlərlə əmək fəaliyyətinə cəlb oluna bilər. Lakin onların iş şəraiti, iş vaxtı və əmək təhlükəsizliyi ciddi məhdudiyyətlərlə tənzimlənir. Bu, həm uşaqların sağlamlığının qorunması, həm də təhsil hüququnun təmin edilməsi məqsədi daşıyır [3].

Aşağıdakı cədvəl 15–18 yaş arası işçilərin iş vaxtı və istirahət normalarını göstərir:

Yaşı 18-dən az olan işçilərin iş və istirahət rejimi

Cədvəl.

Yaş qrupu	Maksimum gündəlik iş vaxtı	Həftəlik iş saati	İstirahət günləri	Əlavə işlərə cəlb	Gecə növbəsində iş
15–16 yaş	4 saat	24 saat	2 gün	Qadağandır	Qadağandır
16–18 yaş	7 saat	36 saat	2 gün	Qadağandır	Qadağandır

Mənbə: Əmək Məcəlləsi, Maddə 91.

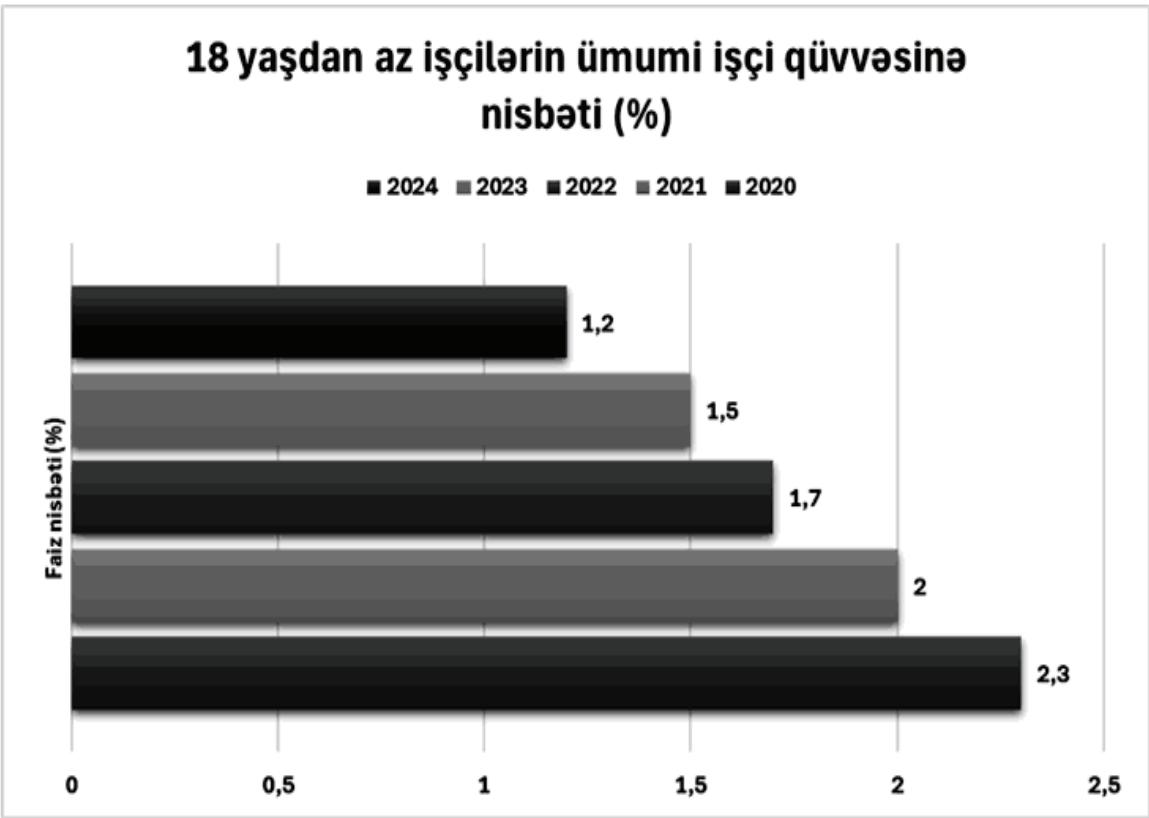
Bu cədvəl göstərir ki, azyaşlı işçilərin istirahət hüququ tam şəkildə qorunmalı, onların fiziki və psixoloji yükü azaldılmalıdır.

Azyaşlı işçilərin əməyinin mühafizəsi üzrə əsas prinsiplər [2]:

- yalnız təhlükəsiz və yüngül işlərdə çalışmaq hüququ;
- işə qəbuldan əvvəl və dövrü tibbi müayinələrin aparılması;
- 'məyin təhlükəsizliyi üzrə ilkin təlimlərin keçirilməsi;

• iş mühitində temperatur, işıqlandırma və havalandırmanın normativlərə uyğunluğu.

Aşağıdakı diaqram 2020–2024-cü illər ərzində Azərbaycanda 18 yaşdan az işçilərin sayının ümumi əmək bazarına nisbətini göstərir. Təxminən 5 il ərzində azyaşlı işçilərin payında 1.1% azalma müşahidə olunur. Bu, əmək müfəttişliyi nəzarətinin güclənməsi və uşaqların təhsil prosesində saxlanması siyasəti ilə izah olunur.

Şəkil. 18 yaşdan az işçilərin ümumi işçi qüvvəsinə nisbəti (%)

Mənbə: Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti (2024), İllik Hesabat, Bakı.

Gənclərin təhsildən ayrılmadan işləməsi üçün elastik qrafiklər və yarımştat rejimi təklif olunur. Qısaldılmış iş vaxtı həm fiziki, həm də zehni sağlamlığın qorunmasına xidmət edir [9]. İşəgötürən azyaşlı işçilərlə əmək müqaviləsi bağlayarkən qanuni tələblərə əməl etməlidir. Qaydaların pozulması inzibati və bəzən cinayət məsuliyyəti doğurur. Əmək Müfəttişliyi tərəfindən aparılan yoxlamalar bu istiqamətdə əsas nəzarət mexanizmidir [6].

Nəticə və təkliflər

Tədqiqat nəticəsində məlum olur ki, Azərbaycan Respublikasında yaşı 18-dən az olan işçilərin hüquqları qanunvericilik səviyyəsində geniş şəkildə qorunur. Əmək Məcəlləsində bu kateqoriyaya aid şəxslərin iş vaxtı, əmək şəraiti və istirahət hüquqları aydın şəkildə müəyyən olunub. Bu, uşaq əməyinin istismarı hallarının qarşısının alınmasına xidmət edir. Azyaşlıların iş yükü və sağlamlıq balansı optimal səviyyədə tənzimlənir. Qısaldılmış iş vaxtı (15–16 yaş üçün gündə 4 saat, 16–18 yaş üçün 7 saat) onların fiziki və zehni inkişafına zərər vermədən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmasına imkan yaradır. Bu, həm sosial adaptasiyanı, həm də məsuliyyət hissini formalaşdırır. Əməyin mühafizəsi tədbirləri yetkinlik yaşına çatmayan işçilər üçün zəruri və məcburidir. Təhlükəsiz əmək şəraiti, işəgötürənin məsuliyyəti və mütəmadi tibbi müayinələr onların sağlamlığının qorunması baxımından əsas rol oynayır. Bu sahədə həm dövlət orqanlarının, həm də işəgötürənlərin birgə nəzarəti mühüm əhəmiyyət daşıyır.

2020–2024-cü illər arasında 18 yaşdan az işçilərin ümumi işçi qüvvəsində payı 2.3%-dən 1.2%-ə enmişdir. Bu azalma əmək qanunvericiliyinin təkmilləşməsi, maarifləndirmə tədbirləri və təhsil sisteminin gücləndirilməsi ilə bağlıdır. Yaşı 18-dən az olan işçilərin əsas fəaliyyəti təhsil

olmalı, iş isə tədris prosesinə maneə yaratmamalıdır. Bu baxımdan yarımştat iş, qısaldılmış iş vaxtı və tədris cədvəlinə uyğun elastik iş rejimi tətbiq edilməlidir.

Təkliflər:

- Qanunvericiliyin icrasına nəzarət mexanizmləri gücləndirilməlidir. Dövlət Əmək Müfəttişliyi orqanlarının yoxlamaları mütəmadi şəkildə aparılmalı, qeyri-rəsmi azyaşlı işçi halları üçün cəza mexanizmləri sərtləşdirilməlidir.

- Maarifləndirmə proqramları genişləndirilməlidir. Uşaq əməyinin mənfi təsirləri, təhsil hüququnun qorunması və təhlükəsiz əmək mühiti haqqında məktəblərdə, kolleclərdə və yerli icmalarda məlumatlandırma kampaniyaları həyata keçirilməlidir.

- İşəgötürənlər üçün xüsusi təlim proqramları hazırlanmalıdır. Azyaşlıların işə qəbulunda qanun tələblərini, əməyin mühafizəsi normalarını və etik prinsipləri əhatə edən təlimlər keçirilməlidir. Bu, həm hüquqi, həm də sosial məsuliyyət səviyyəsini artırır.

- Təhsil müəssisələri ilə əmək bazarı arasında əlaqə yaradılmalıdır. Şagird və tələbələrin ixtisaslarına uyğun olaraq qısamüddətli istehsalat təcrübələri təşkil edilməli, bu zaman onların əmək hüquqları və sağlamlığı qorunmalıdır.

- Tədqiqat və monitorinq fəaliyyətləri davam etdirilməlidir. Hər il azyaşlı işçilərin sayına, fəaliyyət sahələrinə və iş şəraitinə dair statistik hesabatlar toplanmalı, beynəlxalq standartlara uyğun müqayisəli analizlər aparılmalıdır.

- Psixoloji və sosial dəstək mexanizmləri yaradılmalıdır. İşləyən azyaşlıların psixoloji vəziyyəti, motivasiyası və sosial mühiti izlənməli, onlara psixoloji dəstək və məsləhət xidmətləri göstərilməlidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi. Əmrlər toplusu. ƏƏSMN. Rəsmi nəşr. Bakı: ƏƏSMN. Normativ sənəd. Təxmini həcmi: 250 s. [Elektron resurs] /URL: <https://sosial.gov.az>
2. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi // Azərbaycan Respublikasının 1 fevral 1999-cu il tarixli 618-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir. [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/46943>

3. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi // Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci tarixli 96-VQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir. [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/46960>
4. Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi. (2022). Əməyin mühafizəsi qaydaları. Bakı: ƏƏSMN. Normativ sənəd. Təxmini həcmi: 120 s. <https://sosial.gov.az>
5. UNICEF Azərbaycan. (2023). Uşaqların əmək münasibətlərində iştirakı və hüquqların qorunması. Bakı: UNICEF Azərbaycan Ofisi. Analitik hesabat. Təxmini həcmi: 80 s. [Elektron resurs] /URL: <https://www.unicef.org/azerbaijan>
6. International Labour Organization. (2022). Child Labour Standards Report. Geneva: ILO Publications. Report. Təxmini həcmi: 150 p. <https://www.ilo.org>

Ибрагимова Назрин Рамиз гызы,
магистрант II курса по специализация «Гражданское и хозяйственное право»
Бакинского государственного университета

**РЕЖИМ ТРУДА И ОТДЫХА РАБОТНИКОВ МОЛОЖЕ 18 ЛЕТ,
ПРАВИЛА ОРГАНИЗАЦИИ ОХРАНЫ ТРУДА**

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы организации труда работников моложе 18 лет, правовые и социальные основы их режима труда и отдыха. При привлечении молодых работников к трудовым отношениям соблюдение принципов охраны труда, безопасности и здоровья является существенным условием. Согласно законодательству, к основным требованиям относятся сокращение ежедневной и еженедельной продолжительности рабочего времени, запрет на работу в ночные смены, а также на работу в тяжелых и вредных условиях труда. В статье также подчеркивается важность создания условий труда, соответствующих уровню психофизического развития несовершеннолетних. Исследование показало, что правильная организация труда молодёжи положительно влияет на их здоровый рост, сохранение возможностей для получения образования и профессионального развития в будущем.

Ibrahimova Nazrin Ramiz,
Second-year master's student, "Civil and
Economic Law" specialty, Baku State University

**WORK AND REST REGIME OF EMPLOYEES UNDER 18 YEARS OF AGE,
ORGANIZATION OF LABOR PROTECTION RULES**

SUMMARY

The article examines the organization of labor of employees under 18 years of age, the legal and social foundations of their work and rest regime. When involving young employees in labor relations, the protection of labor protection, safety and health principles is considered an essential condition. According to the legislation, the reduction of daily and weekly working hours, the prohibition of working in night shifts, and work in difficult and harmful conditions are among the main requirements. The article also emphasizes the importance of creating working conditions appropriate to the level of psychological and physical development of minors. The study found that the proper organization of young people's labor has a positive effect on their healthy growth, protection of educational opportunities and future professional development. Therefore, compliance with labor protection rules by employers, strengthening control mechanisms and implementing awareness-raising measures stand out as an important social issue.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 28.01.2026
Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.02.2026
Çapa qəbul olunma tarixi: 16.02.2026